

Կիտողութեան արժանի է որ Հայաստանի այլ և այլ քաղաքացի Հայք Կ. Պօլսոյ մէջ մի արուեստի կամ գործոյ կողմանէն չանաւոր են. գործընտիր, կոստանդնուպոլսոյ զիւսուոր սեղանաւորք են ի բնէ Ալիսն-ցի, զիւսուոր վաճառականք են Կեսարացի և Արարկիլցի, երեւելի բեռնակիրք կուգան ընդհանրապէս ի Վանայ և ի Մշոյ, խոհարարք և պահապանք ի Յէրաստիոյ, նա մանաւանդ եւ հանդիպած եմ գիւղաքաղաք մը (Քէմախ) ուսկից կեղնեն ամենէն աղէկ արձարարք (Թահմիս)։ Նաեւ թուրք նաւավարաց շատերը Քէմախցի են որ է քաղաք Եփրատայ քով յարեմոնց հարաւոյ երգնայի։ Ալիս կամ Արարկիլը գրեթէ չը կայ ընտանիք որ մարդ չունենայ Կոստանդնուպոլիս։ Երբ ասոնք բաւական հարստութեամբ կը դառնան ի հայրենիս, բնական կրտսերագոյն անգամ կը բռնեն անոնց տեղը. և այնպէս ընհանուր է, որ կըսուի թէ վերջիշեալ երկու քաղաքացի մէջ երկուստարդ գրեթէ չի տեսնուիր, ամենքը կին, տղայք և ծերունիք են։

Մեծամեծ քաղաքներու մէջ Քրիստոնեայք, որ շատուր և հարուստ են, կարող են իրենք զիրենք պաշտպանել. սակաւի քորդն ալ անոնց վախ չի տար բայց միայն քաղքէն դուրս ամայի տեղեր, և կամ երբ մեծագին վաճառք կը տանին փոստաւոր ծամբաներէ։ Հայոց համար անտանելի է սակայն իրենց թուրք քաղաքացիաց և պաշտօնատարաց ամբարտաւանութիւնը և արհամարհանքը զոր կը թափեն հայոց վրայ իբրեւ ստորնագունից և անարգաց քան զինքենաւ։ Արդարութիւն անգամ գտնել շատ անգամ դժուարին է, երբ Մահմետական է հակառակորդը, բայց միայն ստակի մեծ գումարներ վաճառելով։

Հայոց վիճակը թէև անտանելի չէ մեծամեծ քաղաքներու մէջ կամ անոնց մօտերը, սակայն զիւղերու մէջ դժնդակ է։ Արդէն ըսինք թէ Հայք որչափ մեծ նւթիւն կը կրեն ոչ միայն Պարսիկ քրդաց ասպատակութենէն, այլ և վրանաբանի ցեղերուն տարեկան չուրէն։ Թէպէտ այս վերջինոց շատերն անմիտ հովիւներ են, կը գրանուին սակայն անոնց մէջ յիւզակարար լոյ մարդիկ, որոց աւագակութիւնները կը մնան անպատիժ, քանզի օգնութիւն և պաշտպանութիւն ունին իրենց ցեղապետներէն։ Թող այս հարուստները որ կուգան Հայոց վրայ թափառական և լեռնաբան քրդերէ, Հայ և Քուրդ գիւղացիք կը հարստահարուին նաեւ չարաշար իրենց Պէյերէն և աղաներէն։

Երկրին շատ մասերուն մէջ, ինչպէս Զար-սանձագ, Քեզի, Ճապաղջուր, Սասուն և ուրիշ տեղեր, որոց կողմէն զրկուած գանգատի և ողբոյ աղերսագիրներով լի է Պատ-րիարքարանի զիւանդ, իւրաքանչիւր տեղւոյ զիւսուորք, թէ թուրք և թէ Քուրդ, կընեն ինչ որ կընէին ժամանակաւ։ Եւրօպայի մէջ այլ և այլ տեղերու բռնակալք (տէրէպէյի)։ Այս զիւսուորք անպատիժ կը հարստահարեն զիւղացիս որ գրեթէ գերի են, յափշտակած են բռնութեամբ անոնց հողերը, և վարչութեան այժմու վիճակին նայելով արդարութիւն գտնել անկարելի է։

Առաջին կարգի կարեւոր խնդիրներէն մին որուն պարտի հոգ տանելի Բ. Գուռը՝ հոլային խնդիր է, որ այնչափ աւելի կը դառնանայ, որչափ գիւղացին կը տեսնէ թէ անհարկ է իրեն իրաւունք և արդա-

րութիւն գտնել, և զիւսուորք կը տեսնէ ընդհանրապէս թէ հաւանականութիւն չը կայ որ կորսնցունէ կալուածները զորս ինք կամ իւր նախնիներն յափշտակած են յանրաւր։

(Հայրենիք)

ՀԱՅՈՑ ԽՆԴԻՐ

Շարունակում ենք թարգմանել «KAB-KAZB» լրագրից նրա յօդուածը հայոց խնդրի մասին։

Նոյն իսկ Կ. Պօլսի մէջ պակաս չեն այն-պիսի լրագիրներ, որոնք առողջ հասարակական կարծիքի արտայայտողներ են և պաշտպանում են թիւրքաց ճիշտ տեսակէտը հայոց խնդրի վրա։ Ահա ի միջի այլոց ինչպիսի մտքեր է յայտնում յոյն-թիւրքական յայտնի «Phare du Bosphore»։ «Ներկայումս հայոց խնդրի վերաբերութեամբ սկսված դիպլոմատական բանակցութիւնները զանազանվում են չորս-գործական և յունական խնդիրների առիթով կատարված բանակցութիւններից նրանով, որ վերջին դէպքում դիպլոմատները ի նկատի ունեն խել թիւրքիայից մի քանի նահանգներ առանց վարձատրութեան, իսկ այժմ ի նկատի ունեն բարեկալ թիւրքիայի սկիական նահանգները, որպէս զի Բ. Գրան դրութիւնը այնտեղ հաստատ լինի։ Հայերը խելօք, գործունեայ և առաջադիմութեան համար ընդունակ ժողովուրդ են և նրանց բարօրութիւնը ոչ թէ թիւրքաց կայսրութեան թուլութեան պատճառ կը դառնայ, այլ ընդհակառակը նրա ոյժի պայմանը կը լինի»։ Յիշեալ լրագիրը մասնացոյց է առնում ուսաց քաղաքականութեան վրա կովկասում և նկատում է, թէ հայերի զարգացման նպատող այդ քաղաքականութիւնը Ռուսաստանի համար ամենապատ-ւական պտուղներ տուեց։

Թիւրքաց կայսրութեանը նշանուոր վր-տանդ է սպառնում, եթէ նա իր հպատակ հայերին աւելի ազատամիտ հիմնարկութիւններ չի շնորհի։ Այն տխուր դրութիւնը, որի մէջ գտնվում են Փոքր-Ասիայի բոլորտնները վայրենի ցեղերի բռնութիւնների և յափշտակութիւնների պատ-ճառով, կովկասը նրանց համար ցանկալի կենտրոն է դարձնում։ Այդ ձգտմանը խանգարելու համար, լրագրի կարծիքով, Բ. Գուռը պէտք է թողնի իր նախապաշար-մունքը, որ ստիպում է նրան հայերի վերաբերութեամբ Ռուսաստանի գործադրած քաղաքականութեան հակառակին հետեւել, որ նա մինչև այժմ երբեք չէր անում, այն է բացարձակ հալածել հայերին։

Մենք մեր կողմից միայն կարող ենք մի-անալ այդպիսի խելացի խորհուրդներին, որովհետեւ մեր կառավարութիւնը միատե-սակ հոգում է իր բոլոր հպատակների բարօրութեան մասին առանց կրօնի և ազգու-թեան խտրութեան և ներկայ հարցի վերաբերութեամբ, չը մտածելով իր առանց այդ էլ ընդարձակ երկրի լայնացնելու մա-սին, ցանկանում է թիւրքահպատակ հայե-րի վիճակի բարւոքումը բարձր մարդասիրա-կան զգացմունքից զրգված և ի նկատի ու-նելով Բ. Գրան շահերը։

Ինչպէս վերև նկատեցինք, հայոց խնդրի լուծումը հաջգին դժուարութիւններ է ներկայացնում, որոնք մանաւանդ մեզ հաս-կանալի են, որովհետեւ մենք կովկասում գործ ունենք մի քանի քիւրդ ցեղերի հետ, որոնք թափառական կենք են վարում, և գիտենք, թէ որքան պէտք է աշխատեն տեղական իշխանութիւնները մշտաբանակ

խաղաղ ազգաբնակչութեան դրութիւնը կա-տարելապէս ապահովելու համար։

Հասկացողութիւն կազմելու համար թէ որքան դժուար է թիւրքաց Հայաստանի մէջ մտնելի վերանորոգութիւնների մշակե-լը, մենք պէտք է յիշենք, որ այդ երկիրը գրեթէ ամբողջ աշխարհագնտի ամենայնու-ընկած անկունն է, որտեղ գոյութիւն ունի տասնորդ հարկի հաւաքելու կորստաբեր ձեւը կապալառուների ձեռքով, որտեղ դա-տաւորները մի և նոյն ժամանակ վարչական անձինք են, որտեղ քիւրդը կողոպտում է հային մեծ մասամբ անպատիժ, որտեղ գրեթէ բոլորովին չը կայ ժողովրդական ուսումնարան, որտեղ աստիճանաւորների կամայականութիւնը չափ չունի և որտեղ կառավարութիւնը ճիշդ տեղեկութիւն չու-նի մինչև անգամ ազգաբնակչութեան թւի մասին։ Այն քիչ բանը, որ յայտնի է Փոքր-Ասիայի հայերի մասին, հաւաքված է եւ-րօպացիների և օտարահպատակ հայերի աշխատանքներով։

Հետեւեալ յօդուածներից մէկի մէջ մենք կը հաղորդենք մեր ընթերցողներին թիւր-քաց Հայաստանի այժմեան դրութեան և մշակվող վերանորոգութիւնների մասին։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Լօնդոնից հեռագրում են լրագրիներին, հոկտեմբերի 3-ին հետեւեալով։ Երէկ բոլոր Անգ-լիայի մէջ սարսափելի փոթորիկ բարձրացաւ, որը ահագին վնասներ հասցրեց. ափի վրա բազ-մաթիւ, նաեւ խորտակվեցան. շատ մարդիկ ըս-պանվեցան և այլանդակվեցան. հեռագրական գծերի մեծ մասը կտրված են. այլ պետու-թիւնների և գաւառների հետ հաղորդակցութիւնը մատամբ կտրված է։ Երկրաշարժում աղիտացին զօրեղանում է։ Լոնդային լիգայի ժողովները Գուբրինում, Լիւբրիում և ուրիշ քաղաքներում յայտնեցին, որ արեւդատոները իրանց վարձա-կան վճարը չեն մտցնի, մինչև որ Պարնէլ ազատ-ված չը լինի։

—Երեւոյի ընկերութեան Գուբրինից հոկտեմ-բերի 3-ին հեռագրում են։ Այսօր կալանաւոր-վեցան Սլաւո Կոմսութեան պատգամաւոր Սիկս-տոն և հոլանդի լիգայի քարտուղար Վիլին։ Նոր կալանաւորութիւններ են սպասվում։

—Վալիւդտոնից լրագրիներին հեռագրում են հոկտեմբերի 3-ին։ Հոկտեմբերի 14-ին Շարլ Գի-սո դատարան բերվեցաւ Գարֆիլդի սպանու-թեան մէջ մեղադրվելու համար։ Մեղապարը իրան մեղաւոր չը համարեց։ Պաշտպանի առա-ջարկութեան համեմատ դատաստանական քըն-նութիւնը մինչև նոյեմբերի 7-ն է յետաձգված։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ամերիկացիների ամենանոր շահաւէտ ձեռ-նարկութիւնների թւին պատկանում է և Լո-նդոնից լրագրի։ Ահագին շոգնաւը ան-դադար լողում է Մեքսիկի և Նոր-Օրլէանի մի-ջով, Միսիսիպի գետի վրա, և կանգնում է աւելի նշանաւոր քաղաքների և տեղերի մօտ, հաւա-քում է այն բոլոր նորութիւնները, որոնք կը հե-տաքրքրեն գետափի վրա ապրող բնակիչներին։ Էնց մի և նոյն շոգնաւի վրա տպվում են ստացած լուրերը. այդ բանի համար շոգնաւի վրա շինված են սենեակներ խմբագրութեան և էկզկէզիցիայի համար. կայ մէկ անգին տպա-րան և մինչև անգամ օրտոներ ձիւների համար, որոնք անհրաժեշտ են բեպօրտեօրներին ճանա-նապարհորդելու համար չրջականերում։

Կաթօլիկ հոգեւորականութիւնը աշխատում է, որքան կարելի է, արգելել կաթօլիկներին գաղ-թել Ամերիկայի մեծ բնակչութիւն ունեցող քա-ղաքները, և աշխատում է ուղարկել իրանդացի-ներին և այլ կաթօլիկ գաղթականներին դէպի հարաւ, աւելի քիչ բնակեցրած նահանգները։ Այդ նպատակով հոգեւորականութիւնը ձեռք բե-րեց 15,000 հեկտար հող Արկանզասում, այդ մի և նոյն նահանգում դիտաւորութիւն ունեն

գաղթել և բնեկդիտեանները, որոնք եւս են բերել այնտեղ 40,000 հեկտար հող, և երկուս-ներ, որոնք արդէն միտք ունեն գնել 2,500 հեկտար հող։ Լսվում է, որ 800 ընտանիքից բաղկացած մէկ լեհական գաղթականութիւն արդէն օգուտ քաղեց այդ արածութիւններից և նորերուն բնակութիւն հաստատեց Արկանզասի պտղատու հողերի վրա։

Պրօֆէսոր Մակ Միլլէր հաղորդում է, որ երկու եպիսկոպոսներ, որոնք սովորել են Օկս-ֆորդում իր մօտ, իրանց հայրենիքում գտել են սանսկրիտեան ձեռագիրներ։ Ձեռագիրները պա-րունակում են իրանց մէջ յայտնի «Ազամանդեայ դանակ»-ի բնագիրը և բուդդայականների աս-տուածաշնչի սրբազան կանօնի մէկ մասը, որը մինչև այժմ յայտնի էր միայն տիբեթեան և մօնղոլական թարգմանութիւններից. իսկ բնա-գիրը անդարձ կորած էր համարվում։ Պրօֆէսորը միշտ ենթադրում էր, որ սանսկրիտեան ձեռա-գիրները պէտք է թագնված լինէին Չինաստա-նում, որովհետեւ ամենապաղ ժամանակներում չինական բուդդայականները թափառում էին Հնդկաստանի սրբազան տեղերում և այն տեղե-րից իրանց հետ դուրս էին բերում ձեռագիրներ, բայց նրանց գիւտը եպիսկոպոսը բոլոր-ովին անսպասելի բան էր իր համար։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆՆՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՐԳ, 9 հոկտեմբերի «Пра-вит. Вѣст.» հաղորդում է, որ իշխան Ի-մերիտինսկի նշանակված է զինուորական նա-ւային վարչութեան զիւսուոր։ «Новое Вре-мя» լրագիրը լսել է, որ շուտով կը քննվի մի նախագիծ խորօսնակայ և Եկատարինսու-լովսկայա նահանգների բնակիչ երկրագործ հրէաների վարչական և հողային կազմա-կերպութեան մասին։ Տնտեսական ընկերու-թիւնը միջնորդում է հրաւիրել Մոսկվայի աշխարհանդէսին ուսու գիւղատնտեսների ժողովը։ «Варшавя Вѣдомости» լրագիրը հաղորդում է. դրամական վաճառանոցը հետզհետէ վատանում է։ Գիսկօն 7 1/2 օ, վաղաժամ հասուցումները սահմանափակ-ված են։ Պարտքերը արժէթղթերի դրա-ւականով 80% դժուարացած են։ Ընթացող հաշւի տոկոս 4 1/2 է իջեցրած։ Երկրւղ են կրում, որ սնանկներ շատ կը յայտնվեն։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՐԳ, 10 հոկտեմբերի։ «По-рядокъ» լրագիրը հաղորդում է հոկտեմ-բերի 8-ից, գաղթականական հարցի էկս-պերաները Գալազանին նախագահ ընտրե-ցին խմբագրական մասնաժողովին յանձնված է հարցերի ընդարձակ պրօգրամ մշակել նոյնպէս և համայնքների կազմակերպու-թեան մասին։ Հոկտեմբերի 3-ին քննվում էին միջոցներ հասարակական կրպակնե-րին նպատակելու համար։ Կառավարութիւնը զբաղված է սե հողեր չունեցող եր-կիրների անպողտեւութեամբ։ Կրա դէմ միջոցների քննութիւնը մտադիր են յանձ-նել զեմսովոնների էկսպերաներին։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՐԳ, 9 հոկտեմբերի։ Պետա-կան բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 95 ռ. 50 կ., երկրորդ 92 ռ. 75 կ., երրորդ 93 ռ. 50 կ., չորրորդ 92 ռ. 75 կ., ներքին առաջին 5% փոխառութեան տոմ-սակը արժէ 220 ռ. 75 կ., երկրորդ 215 ռ. 25 կ., արեւելեան առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 90 ռ. 12 կ., երկրորդ 90 ռ. 25 կ., երրորդ 90 ռ. 25 կ., օսկի 7 ռ. 67 կ.։ Ռուսաց 1 ռ. Լօնդոնի վրա արժէ 25,90 պէնս, Ամստերդամի վրա արժէ 212 մարկ 5 պֆ., Փարիզի վրա արժէ 273 ֆրանկ 75 սանտիմ։ Բօսայի տրամադրու-թիւնը թոյլ է։

Խմբագիր.—Տրամաբանող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԵՐՈՒՆԻ